

## Helvoirt.

Den 17<sup>den</sup> Augustus 1898 bezocht ik deze gemeente. Ik reed over Vught naar Helvoirt; vandaar naar Cromvoirt, en vervolgens weer terug naar 's Bosch. -

Op de grenzen van Vught en Helvoirt wachtte mij een talrijke erewacht onder Alexen, een klein zoon van doctor Landman uit Helvoirt. -

Een voor de komst der gemeente kwamen allerlei gilden mij te ontmoet, terwijl voor het gemeentehuis de liederstafel opgesteld stond. -

Er was buitengewoon veel drukte gemaakt voor mijn ontvangst. Het raadhuis was fraai versierd met groen en planten, vooral verstrekt door de familie de Jonge van Zwijnsbergen. -

De burgemeester ontving mij met de wethouders en den geheelen raad; vooral de burgemeester maakt een goeden indruk; kalm, maar vast beraden. -

Op mijne audientie verscheen de 83 jarige verdienstelijke doctor Landman; tot voor zeer korten tijd was hij nog lid van der geneeskundigen Raad. - In naburige gemeenten, waar hij de armenpraktijk uitoefent, hoorde ik om het eerst zijne eloges maken. -

Het hoofd der school had niets te vertellen, evenmin als de Predikant Bergsma, van wien ik alleen vernam, dat zijne kudde 85 zielen sterk was. -

Verhooven kwam mij vergunning vragen om muischen te schieten voor een gezelschap te Helvoirt. -

Notaris Coolen klaagde over het slechte winnen van de Loey door Cromvoirt. Pastoor Blomjous maakte een voudig zijne opwachting. -

Hr. de Jonge van Zwijnsbergen <sup>gehuwd</sup> met Freule van Harndenbroek bewoont het kasteel Zwijnsbergen onder Helvoirt. Hij heeft met zijne broeders onder Helvoirt steen en pannen gebakken, en heeft daarmee zijn fortuin grootendeels verloren. - Al het hout om Zwijnsbergen is gekapt, hetgeen zeer jammer is. - Het transport van leem en steenen was te duur, de menschen waren niet der zaken kundig. Voor 8 jaren met hun fabriek begonnen, hebben zij die voor 2 jaren stil gezet. - Het is wel

## Helvoirt.

wel heel jammer; men sprak algemeen met zeer veel lof over al die Heeren de Jonge. — Die uit Oisterwijk schijnt nog wat geld te hebben overgehouden. —

De Burgemeester had gezorgd, dat mij op het gemeen. schuis een eenvoudig ontbijt werd bereid. —

Administratie van den ontvanger. Het saldo van een vroeger jaar was niet in het kasboek opgenomen. Bij 10 vergoedingen is van 5 het recht eerst in twee betaald. Het halfjaarlijk van schoolgelden, en van ontrangen voor beweiding, ingebruikgeving van gronden, turfsteken, heideplaggen en mastplanten is ongezegeld.

Den 6 Mei 1903 kwam ik weer in de gemeente; ik was dien dag eerst naar Vlaarven gegaan, terug ik van Helvoirt naar den Bosch terugreed.

Op het raadhuis vond ik B. en W.; welhouden heetten, dien ik in 1898 aantraf, was overleden en vervangen door van der Schoor. — Bangzien zich niemand voor de audientie aangemeld had, zat ik met B. en W. ruim 2 1/2 uur te praten. Den byzonder gorden indruk, dien ik in 1898 van den burg. meester medemaak, eerst bij dit tweede bezoek in hooge mate versterkt; zoo maesten alle burgemeesters zijn! —

De bevolking van Helvoirt gaat langzaam achteruit; toen de steenen en spannen fabriek van de Heeren de Jonge volop werkte, was de bevolking ± 1000 menschen; nu die fabriek opgehouden zijn, loopt het aantal langzaam terug. Al de menschen, die door de Jonge in Helvoirt waren gehaald, vertrekken voor en na weer. B. en W. zijn daar zeer blijde om; die vreemde meesters, Protestanten, waren veelal niet veel raads; dan hen werd niet gedronken; daardoor veel ruzie en veel pijn; de burgemeester had er veel last mede. — Die vreemde meesters door de Jonge onder dat gebracht; maar het was er maar! met de tegenwoordige geschiedkundige wetten zouden die katten zeker onbewaakbaar verbleef zijn.

Sinds die fabriek gesloten zijn, en de oude bevolking alleen overbleef, komen er geen gedwongen huwelijken, geen onwettige kinderen meer voor.

Bij raadsvergaderingen wordt gewoontelijk gesproken. Bij de

## Helvoirt.

locale verkiezing liep het met candidaatstelling af. — De leden van den Raad waren vrij goed over de gehele gemeente verspreid: de burgemeester Versteek, en de welhouders van Donoogen en van der Schoor waren in de kom; v.d. Sande woonde te Veste Westelberg, Simons in Waam, van Gersel in Spijfel, en Verhoeven even buiten de kom. — De hanteleers bemoeien zich weinig af met de verkiezingen.

De kerk is een gemeenteloven; die zit vast aan de Protestant. sche kerk. — Die kerk is veel te opvocht voor de gemeente (er zijn geen 100 Protestanten); de koster woont in een deel der kerk. — De Protestanten waren deels onder Jhr de Jonge, deels op een plaats van de Alrij tot bevordering van welstand onder landlieden; verder zijn er nog enkele gepensioneerden: kolonel Dlingman, en diens zwaiger, de gewezen ontvanger Jorisfen. — Dominie Bergma is gepensionneerd; hij wordt vervangen door dominie Jhael uit Engelen. — Er zijn geen Protestanten meer in den Raad; vroeger waren alle notabelen, en meest alle raads leden Protestant; toen de grootvader van Jhr de Jonge burg. meester was, was dat nog zoo.

De familie de Jonge is finantiel zeer achteruitgegaan; de tegenwoordige bewoner van Duijsheroogen, Jhr Maximus, is getrouwd met freule van Harenbroek; ze hebben minstens 6 kinderen, twee zoons die nog op school zijn, en 4 meisjes, van welke er een getrouwd is met Jhr Westelman van Helmond. Vroeger na is het hooze hout gekapt, en is er veel vast goed van de hand gedaan.

Pastoor Blomjous heeft een nieuwe kerk gebouwd; deze werd besteed voor f 27.000 en kwam in 1902 gereed; de pastoor stierf einde 1902, en werd als zoodanig vervangen door zijn broeder, pastoor Blomjous, gedurende 12 jaren als zoodanig werkzaam in 't kerkdom. Gemeente dreef van stichting af van die kerk met loven f 10.000 bij.

Er is zoo goed als geen schoolvereeniging in Helvoirt; deswege de hoofdnummer te worden geverbaliseerd. — De schoolvereeniging voor de jongens wordt er zeer op prijs gesteld; voor de meisjes werd het niet gegeven, omdat het niet gekant werd.

De handman is in 1902 overleden; vervangen door W. Klok uit Wateringen, getrouwd met Juffrouw Krüning uit Utrecht. Hij

## Helvoirt.

is aangereld op  $\text{f} 500$ , en kreeg er nu pas op zijn aanvraag  $\text{f} 300$  bij. Men is met hem zeer ingenomen. — Hij heeft het huis geërft van natavis Coalen. — Hij heeft <sup>de</sup> waarschijnlijk in Zelvort, en ongeveer de helft van Cromvoirt en Klavereu. —

De burgemeester is zeer blijde, dat hij natavis Coalen heeft is; W. en W. zijn zeer ingenomen met diens aanvragen van slijmen; aan dezen zijn op zeer bijzondere condities de verplichtingen ten behoeve van de gemeente opgedragen. —

Het Burgerlijk ambestuur zit er nog al goed bij; het heeft een jaarlijksche besparing van  $\text{f} 2500$ ; het wordt niet gesubsideerd door gemeente. — Er wordt armoede wordt in Zelvort niet geleden; gelukkig, dat die steenfabriek niet langer werkt; anders zou <sup>de</sup> ~~het~~ er veel minder zijn.

Landbouw heeft veel eigendommen,  $\text{f} 600$   $\text{fl.}$  A.; er wordt niet veel in gewerkt; de grond is te slecht; het ligt aan een blok, tussen Zelvort en Nieuwburg; de opbrengst is niet groot; voor de jaars wordt door de l. de l.  $\text{f} 205$  betaald.

De waterleidingen in de heele gemeente worden sinds  $\text{f} 15$  jaren door de gemeente opgevoerd; nu de laatste in orde is, kost dat aan de gemeente jaarlijks  $\text{f} 100$ . —

De veldwachter heeft  $\text{f} 200$  tractement en een verandering van  $\text{f} 52$ ; tegen dit laatste heb ik sterk geprotesteerd, en gevraagd de wedde op  $\text{f} 300$  te brengen. Men scheen daarvoor wel oren te hebben. —

De burgemeester mag verlat mij van Rijswijk voor te stellen, een volantin ter secretarie, geschiedende gemeente secretaris sinds 1892, leerling van Wagenaar. — Ik hoorde later van Verdijk, dat van Rijswijk met Kersten en Kladder had gehad van Wagenaar; dat hij slechts 11 maanden had gehad, en dat hij verweeg de minste van de braden was; en dat, waar Kersten en Kladder niet slaagden, het voor v. Rijswijk met een geluklijke speling van het bal was, dat hij er kwam. — Van Rijswijk is een jongen, afkomstig uit Zelvort; Burgemeester Kersten prees hem zeer, en was blijbaar zeer met hem ingenomen.

Den 10 Mei 1906 kwam ik weer in de gemeente. Ik ging in van

## Helvoirt.

uit den Bosch per trein heen, en vond aan het station mijn rijtuig; ik bezocht vervolgens vroeg Klavereu en Cromvoirt. Voor mijn audientie had zich niemand aangemeld; ik had dus volop tijd om met W. en W. te praten.

Het kasteel Kurjnsbergen werd voor schuld verkocht; het werd opgekocht door de l. of andere slaatschappij, zoo iets als de l.  $\text{f} 100$  tot bevordering van welstand onder landlieden in Strabank. Jan de Jonge huurde het van die slaatschappij en houdt thans een pensioen om den kost te verdienen. Het oudste meisje is getrouwd met Wesfelman van Zelvort; de oudste zoon deed eendescamen beroepswaard en werd geplaatst op een handelskantoor te Amsterdam; de vier volgende kinderen zijn jonger, en nog bij de ouders thuis.

Zelvort verhuurde de gemeentelinde voor  $\text{f} 1000$  aan het Krijgsl. ten dienste van militaire oefeningen; het Krijgsl. stipuleerde, dat gevoude denmbeschers <sup>oprijmen</sup> met moeliten werden ingeplant, maar dat van de beide jaarlijks niet meer dan 1  $\text{fl.}$  A. mocht ontkomen worden; daaraan haucht de gemeente zich thans te houden.

Men is zeer bevreden over de slaat; zijn eerste vrouw (juffrouw Breuning) is overleden; hij is hertrouwd met juffrouw van Alen, geboren te Audenbosch, maar destijds wonende te Princenlaage. — De slaat wordt aanvankelijk benaemd op een tractement van  $\text{f} 500$ ; opdat hij den minderen man geen al te hoge rekeningen zou brengen, werd hem later nog een jaarlijksche toelage verleid van  $\text{f} 300$ . —

De  $\text{f} 52$  extra aan den veldwachter kunnen niet als een gratificatie beschouwd worden; daarvoor moet zijn vrouw het loon — waar vele passanten komen overnachten — schenken houden en den menschen 'sochtinds brood en kaffie geven. — Van Rijswijk werkt nog als volontair op de secretarie; hij wordt door den burgemeester gesalarieerd;  $\text{f} 0.20$  per uur! Men prijft zeer den natavis van Slijmen; in hem deed men een goede ruil met natavis Coalen.

Voor ruim een jaar werd er in Zelvort een harmonie opgericht. De burgemeester vroeg, of men mij een serenade mocht brengen; de harmonie zou dat zeer afsprij stellen. Ik nam dat natuurlijk aan, en reidde later aan den directeur, dat hij moest

Helvoirt.

maachten een subsidie van de gemeente te krijgen; zulks gebeurde op zeer veel plaatsen. De wil van de harmonieleiden was goed; de uitvoering liet echter nog veel te wenschen over; de instructeur - Zierikbeem uit den Bosch - was er niet; men gaf de uitvoering onder leiding van een der leden, den hofsch. gemaker de Jong. —

Den 20 April 1910 kwam ik weer in Helvoirt; later ging ik nog naar Cromvoirt en Vierumbuyk.

Het Raadhuis was fraai met bloemen en planten versierd; de harmonie kwam mij eene serenade brengen, even als af ik voor het eerst in de gemeente kwam. —

De Raad heeft de subsidie ad f. 50 voor de harmonie geschrapt; bangs deren weg hoopen B. en W. zijne medewerking te verkrijgen, om de harmonie toch uit de gemeentekas te steunen; allereerst kon men nu de harmonie toch steunen in den vorm van kosten, gevallen op de ontvangst van den C. d. V.!

Er loopen jaarlijks zeker 70 menschen per jaar in het arrestantenlocaal; dat is dan dikwijls zeer veel; om dat schoon te houden krijgt veldwachter f. 52 per jaar; volgens B. en W. was het gene bedekte gratificatie! — Brood en koffie aan passanten wordt door aemstevende betaald en door den veldwachter verstrekt; zeker 2 à 3 maal op een dag. —

Men heeft die zorg voor de passanten, vooral opdat de ingezeeenen er geen last van zullen hebben; men vindt het niet goed, dat die zwerwers 's nachts aan afgelegen boerderijen onderdak vragen, of, ongevraagd in schuilen en hoeken overnachten; thans zouden de ingezetenen al dat volk overbodiglijk naar den veldwachter. —

De burgemeester heeft mij beloofd een gedetailleerd staat van te leggen omtrent de exploitatie der gemeentelijke bezittingen. Helvoirt heeft voor een wachpost van 40 milie aan Baschen; jaarlijks wordt er voor f. 1500 à f. 2000 gerekent. Vooral nu het contract met het Rijk verbroken is omtrent de verhuur van de beide ten dienste van de oefeningen der artillerie — Sinds het kanaal 's Bosch-Wrangelen gegraven werd, had het terrein zijn waarde voor de militaire oefeningen verloren — is men van plan om

Helvoirt.

de ontginningen met kracht aan te vatten. Ik heb B. en W. geaden, om zich in contact te stellen met het staatsboschbeheer.

Voor f. 100 per jaar kan gemeente alle waterleidingen goed in orde houden.

Nu het kanaal Bosch-Wrangelen in raauwe gereed is, doet het water van de heij door den duiker afvloeit, is de gelegenheid daar om de beide heijen, zoowel de Braekley als de 2e land heij in orde te brengen. Wij een en ander zijn geïnteresseerd Werbel, Hdenhart, Vlaaden, Helvoirt, Chryht en Cromvoirt er zijn allerlei verschillende plannen; zoowel hoofden zoowel zinnen. Binnenkort zullen de verschillende gemeentebesturen deswege confereren; hoe het resultaat van die deliberaties ook magge zijn, het eind zal met zijn, dat de provincie een groot deel van de kosten moet betalen. —

Het kasteel Zwijsbergen is weer verkocht; het werd aangekocht door den heer Velthuis, wiens dochter binnenkort zal huwen en zich daar zal vestigen. — Jhr. de Jonge komt nu te wonen op een boerderij aan den Baschen straatweg, kort bij Sparrendaal, om der tijd voor f. 3000 gekocht door een zuster van den heer de Jonge. — Van zijne 2e kinderen is een meisje getrouwd met Werfelman van Helmond, zijn twee zoons werkzaam op kantoren in Amsterdam, zijn twee meisjes thuis, en is een meisje boekhouder op een fabriek in Linthoven.

Den 8 Juni 1915 kwam ik weer in Helvoirt; de vrouwen rups ik in St. Michielsgestel geweest.

De machthebbers in Helvoirt zijn rijke ruinijs boeren. Daarvoor is de taak van den burgemeester niet altijd even gemakkelijk. Hij schijnt mij een geschikt ambtman. Van alle gemeente ambtenaren is alleen de veldwachter in het pensioenfonds opgenomen. De anderen, waaronder ook de burgemeester, waren niet in staat daarvoor jaarlijks 54 3/4% van hun inkomens te betalen. —

Helvoirt kan zich niet uitbreiden; er kan niet gebouwd worden; de goede boerplaatsen zijn reeds al in handen van de familie van Gersel, drie

## Helvoirt.

beaers en eene zuster. Gemamenlijk bezitten zij zilver en half millioen; zij koopen maar altijd openden bij, en ver. koopen nooit iets, doch niet, als men hen de zes dubbele waarde biedt.

Ziel is overigens een vreedig dorp; partijen zijn er niet.

Algemeene politieverordening daterend van 1859! B. m. gemeenter zal eene nieuwe verordening ontwerpen.

Er is eene uitvoerige beschrijving aangelegd van de exploitatie der gemeentelijke bezittingen; dat was wel hard nodig, omdat men veel mast plant (dit jaar 200.000) en ook openden tot bouw- of boaidland omruikt. In de Bunders (ten Noorden van het kanaal Bosch-Dronopelen) worden thans 50 perceelen van 1 H. A. elk voor 5 jr verpacht; dat land wordt 3 jaren als akkerland gebruikt, en moet de twee laatste jaren meer als grasland blijven liggen.

Wraek- en Sand See werden door Helvoirt gediept. B. m. W. zouden gaarne zien, dat het hout tot op een deker langs de waterleidingen ~~aan~~ moest worden afgeruimd.

Alph en Meer Marines de Jongs van Zwijpsbergen waren nog met eene ziekelijke dochter in een boerderijtje onder Helvoirt.

Frans v. Schaatschot kocht Zwijpsbergen (22 H. A.) van ± f 32.000. — De boomen waren op f 9000 getaxeerd, en zijn daaronder begrepen. — Ziel huis verkeert in een deplorabelen toestand en wordt thans gereserveerd. —

Inrichting Broed kruis thans voorloopig ontworpen; de bedden en de voorloopig opgebouwen.

Onderwijzen Berkelmans gaf aan 20 leerlingen een tweejarige landbouwcursus; deze cursus is juist afgelopen. — Ziel was de tweede cursus, die in Helvoirt gegeven werd.

Den 1 Augustus 1919 bezocht ik per auto van uit den Bosch de gemeenten Helvoirt, Blaaren en Esch.

Er is hier groot gebrek aan woningen. Reeds twee keer is een versacht tot de Schijngel gericht om een lesing te komen houden ten einde te kunnen komen tot oprichting eener vereniging tot bevordering der

## Helvoirt.

volkshuisvesting; er kwam tot nu toe geen antwoord. De gemeente ontvellingen van Buel is voorzitter eener Commissie welke tracht te komen tot oprichting eener vereniging volgens de landarbeiderswet; hij heeft blijkbaar veel goeden wil; hij zal, vees ik, toch veel moeite hebben om te slagen. De tegenstand van menschen als W. van Gersel c. s. moet niet onderschat worden!

De gemeente raadsverkiezingen brachten ook hier twee nieuwe Raadsleden.

De Israëel won den schoolstrijd; de gemeente moet des voor 6 leerlingen een openbare school in stand houden; de Kroon vernietigde het goedkeuringbesluit van de dep. stat.

De opvolger van Dr Bloek is Dr van der Stay; hij is <sup>voorloopig</sup> nog bij Dr Bloek aan huis; gemeente geeft hem f 100; hij zal zelf voor eene woning moeten zorgen.

In gemeente wordt waterschade geleden; de Braakley wordt onderhouden door Dr Bloek; de Sandley door de gemeente. De Sandley is slecht in orde; men zou willen, dat die op kosten van de gemeente onder toezicht van een opzichter van den D. W. werd in orde gebracht; hij moet verbreed en verdiept worden, zal hij worden teruggebracht tot de afmetingen, welke hij volgens den D. W. moet hebben; dat moeten de hal van aeven eijgenaren worden aangepakt, c. a. Mr F. v. Schaatschot

Balaris van den veldwachter is veel te laag; sterk aangehouden op verbetering (f 600 + vrije woning) distributie heeft goed gelopen; kostte het nu toe ± f 10.000. —

Er zal weer landbouw onderwijs worden gegeven; het nieuwe schoolhoofd heeft de landbouwakte.

Voor tuinbouw onderwijs gaan enkele naan den cursus te Vught.

Den 26 Mei 1923 bezocht ik Helvoirt en Vught.

Geen woningraad. Er werden 9 woningen gebouwd met Rijkspremie, terwijl er dit jaar 20 zullen ge.

Helvoirt.

Bouwen worden zonder rijks premie. Die premie bedraagt slechts f 300. — de uelning, om zich te schikken naar alle door het Rijk gestelde eischen. — Voor f 4000. — bouwt men thans een goede woning: kelder, 4 vertrekken en boven 2 à 3 slaap kamers, benevens een schuurtje en een stalletje. — Daarbij komt dan nog ± f 500 voor een bouwplaats van ± 10 are.

De bemoeiing van den gemeentebestuurder van Beul, om te komen tot oprichting eener vereniging volgens de landarbeiderswet waren niet ernstig gemeend. Er mag volgens de wet maar een zool' vereeniging in de gemeente zijn. Toen Dr Israel daarmee scheen te willen beginnen, heeft van Beul hem voor willen zijn, om op die manier de oprichting van een Broeksante vereeniging te keeren.

Het Raadhuis is veel te klein. Er zijn plannen om een Raadszaal en een kluis aan te bouwen, en van de bejunnwoordige Raadszaal Secretarie te maken. — Als ik weer in Helvoirt kom, zal alles in orde zijn, belooft de burgemeester.

Sinds korten tijd bij de Bruen aangesloten, de raming omtrent de uitkomsten van het bedrijf stemmen erg hoop gevend.

Met gebrede gemeentelijke bezittingen; aan de andere zijde van het kanaal Bosch-Dronghen alle grond in kleine perceelen verpacht. Ook aan dere zijde is alles bereypt; aanleiding om contact te zoeken met het staats boschbedrijf is er niet.

De mijner audientie verscheen Dr Blaek. Hij deelde mij mede, dat hij om de plannen voor het Waterschap de Day met den Raad en mit de Staten was opgevoerd. Hij had echter niet de minste schulde. — Toen hij voor den heer Heydecoper het Helvoirtsche Broek had gekocht, had hij aan v. Zersel en nog een of andere

Helvoirt.

grondeigenaren beloofd, niet te zullen trachten, gronden beiden het Helvoirtsche Broek gelegen, in een Waterschapsverband te doen opnemen. Hij had zijn woord gehouden en aan de Staten verzocht, de gronden in het Helvoirtsche Broek tot een Waterschap te vereenigen. — Bij de inschrijving van zijn adres bleek aan Heydep. St. de huensdelijkheid, om alle gronden, die op de Broekley en de Zandley afwateren, in het Waterschap op te nemen; dat is geheel buiten zijn toedoen gebeurd, en toch nemen v. Zersel e. s. het hem kwalijk, alsof hij daaraan schuldig stond.

De Menschen, die tegen Blaek opstonden, zijn v. Zersel raadslid, en diens vriend, de gemeentebestuurder van Beul. — v. Zersel ligt niet 80 fl. t. in het op te richten Waterschap. Want het Waterschap tot stand, dan moet hij waterschapslasten betalen, terwijl de gemeente tot nu toe de waterleidingen onderhoudt. Voor een ja af drie requesteerde v. Zersel bij Heydep. St. om de Calvensche loop in orde op te maakt te krijgen. Dat werk kostte aan de gemeente ruim f 1000. — Het was in hoofdsake in het belang van v. Zersel.

En staeltje, hoe door v. Zersel tegen het Waterschap geagiteerd wordt, is nog het volgende: Van de eigehoudenden der gemeente ligt in het op te richten Waterschap 1<sup>o</sup> de doekels woning met 14 are grond, en 2<sup>o</sup> twee perceelen dermenbosch, hergrootte van ± 2 fl. t. — Want het Waterschap tot stand, dan zal de gemeente per fl. t. hoogstens f 1. — lasten hebben te betalen, terwijl de gemeente onbelast wordt van het onderhoud der waterleidingen, waaraan Helvoirt de laatste 3 jaren f 3400 ten koste heeft moeten leggen. — Toch wist v. Zersel door te drijven, dat de Raad een mate aannam tegen de oprichting van het Waterschap!

Dr van der Day, de afvalper van Dr Blaek, kon in Helvoirt niet wennen; hij hoort op het

Melvoort

platteland niet behuis. — Hij verliet Melvoort, en werd vervangen door Dr van Oirschot. — Over dezen laatste is men in Melvoort zeer bevreden. —

De secretarie is veel te klein, slecht ingericht, hooge muurkasten, waar niemand bijkam. Ook veel te weinig dozen voor het materiaal.

Melvoort